

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har den 31 augusti 1999 beslutat bereda socialutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 1998/99:143 Nationella minoriteter i Sverige.

Socialutskottet begränsar yttrandet till avsnitten 7.5 Förskoleverksamhet och äldreomsorg och 8.5 Äldreomsorg samt till motionerna K5 (s), K12 (fp) yrkande 2 delvis och K353 (v) yrkande 6.

Socialutskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas förslag till åtgärder som behövs för att Sverige skall kunna ratificera Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Det innebär att Sveriges nationella minoriteter och deras språk erkänns samt att minoritetsspråken ges det stöd som behövs för att de skall hållas levande.

De grupper som enligt regeringens förslag utgör nationella minoriteter är samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib och jiddisch. Av dessa har samiska, finska och meänkieli en historisk geografisk bas, vilket innebär krav på mer långtgående åtgärder till stöd för dessa språk.

Lagförslag läggs fram som ger enskilda rätt att använda samiska, finska och meänkieli hos domstolar och förvaltningsmyndigheter med verksamhet i de geografiska områden där språken använts av hävd och fortfarande används i tillräcklig utsträckning. Förslagen innebär också rätt att i dessa områden få förskoleverksamhet och äldreomsorg helt eller delvis på dessa språk. För samiska föreslås området omfatta Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner och för finska och meänkieli Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

Regeringen redovisar i propositionen också rikstäckande åtgärder som regeringen avser att vidta för att stödja de nationella minoriteterna och

minoritetsspråken. Det gäller utbildningsfrågor, kulturverksamhet, massmedierna, arkivfrågor, äldreomsorg, översättning av vissa författningar, inflytande och samarbete över nationsgränserna.

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 april 2000.

Regionala åtgärder – äldreomsorg

Propositionen

Regeringen föreslår att med förvaltningsområdet för samiska skall avses Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner. Med förvaltningsområdet för finska och meänkieli avses Gällivare, Haparanda, Kiruna, Pajala och Övertorneå kommuner.

I minoritetsspråkskonventionens artikel 10.3 behandlas rätten att få samhällsservice från förvaltningsmyndigheter på landsdels- eller minoritetsspråk. För att nå upp till konventionens krav krävs att samiska, finska och meänkieli används inom förvaltningsområdena för samiska respektive finska och meänkieli i samhällsservice från förvaltningsmyndigheter eller personer som handlar på deras uppdrag. Exempel på samhällsservice som avses är enligt konventionskommentaren service vid sjukhus, postbefordran, transporter och elleveranser. I artikel 13.2c) behandlas ett närliggande område, nämligen rätten att bli bemött på landsdels- eller minoritetsspråk vid institutioner som erbjuder social omsorg, såsom sjukhus, pensionärshem och vårdhem.

Regeringen anser att det för närvarande inte är möjligt att uppfylla kraven enligt dessa konventionsbestämmelser inom alla områden för statlig, landstingskommunal och kommunal service eller social omsorg. Kostnaderna skulle bli för höga och de praktiska problemen att genomföra sådana rättigheter för stora. Regeringen har mot denna bakgrund ansett att rätten att bli bemött på samiska, finska och meänkieli i denna del av den offentliga förvaltningen i ett första steg bör begränsas till de områden där möjligheten att bli bemött på sitt eget språk är mest angelägen och kan antas leda till det bästa stödet för språkens bevarande. De områden regeringen har funnit vara mest angelägna är förskoleverksamhet och äldreomsorg.

Enligt regeringen är det ofta de äldre som är de starkaste språkbärarna och bärare av kultur och traditioner. Det är därför viktigt för språkens och kulturens bevarande att de äldre som använder samiska, finska och meänkieli kan fortsätta att göra detta. Därtill kommer den omständigheten att det inom äldreomsorgen har visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behåller kunskaperna i det först inlärd språket. För denna generation kan följaktligen samiska, finska eller meänkieli vara det enda språk de kan kommunicera med omgivningen på. Det är mot denna bakgrund enligt regeringen nödvändigt att kunna erbjuda äldreomsorg på samiska, finska och meänkieli för dem som har dessa språk som modersmål. Regeringen föreslår därför att kommunerna i respektive förvaltningsområde åläggs en skyldighet att erbjuda äldreomsorg där hela eller i vart fall delar av verksamheten bedrivs på samiska, finska respektive meänkieli.

Regeringen anför vidare att ett mycket viktigt inslag i äldreomsorgen är att eftersträva att en användning av samiska, finska och meänkieli förenas med

en respekt för den samiska, finska och tornedalska kulturen och traditionerna så att de äldre kan få ett bemötande som så mycket som möjligt liknar det de varit vana vid när det gäller språk, kultur och traditioner. Äldreomsorg med sådana inslag förekommer redan permanent eller på försök i flera av de aktuella kommunerna. För att personalen inom äldreomsorgen i ökad utsträckning skall ha möjlighet att bemöta äldre på samiska, finska och meänkieli kan kommunen behöva bereda personalen fortbildning i samiska, finska och meänkieli. Sådan fortbildning kan enligt regeringen bl.a. innehålla utbildning i samisk och tornedalsk historia och traditioner.

Regeringen föreslår att kommunerna och landstingen tillförs sex miljoner kronor fr.o.m. år 2000 avseende bl.a. förslaget i detta avsnitt.

Rikstäckande åtgärder – äldreomsorg

Propositionen

Regeringen anför att det av minoritetsspråkskonventionens artikel 13.2c) följer att en stat i den utsträckning de offentliga myndigheterna är behöriga skall tillse att det i social omsorg vid institutioner såsom sjukhus och särskilda boendeformer för äldre erbjuds möjlighet till vård och behandling på landsdels- eller minoritetsspråk. Vidare anför att regeringens förslag i propositionens avsnitt 7.5 Förskoleverksamhet och äldreomsorg innebär att Sverige delvis uppfyller denna punkt när det gäller äldreomsorg i förvaltningsområdena för samiska respektive finska och meänkieli.

Regeringen anför vidare att kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldrevård. I vissa fall innebär det att vården för att den skall nå önskat resultat bör ske på det modersmål som individen i fråga talar. Därtill kommer den omständigheten att det har visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behåller kunskaperna i det först inlärd språket.

Det finns dock enligt regeringen vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper.

Den finskspråkiga minoriteten är den största minoriteten i Sverige. Sverigefinnarna bor relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det enligt regeringens mening borde finnas goda möjligheter att erbjuda finsktalande äldreomsorg till en inte alltför stor kostnad. Dessutom är situationen sådan att det inom en kort tid kan förväntas finnas ett stort antal äldre finsktalande som är i behov av äldreomsorg. I kommuner som har en stor andel finsktalande borde verksamheten t.ex. kunna omorganiseras så att finskspråkig personal förs samman med finskspråkiga vårdbehövande. Regeringen påpekar att fr.o.m. den 1 januari 1998 har finsktalande äldre, i likhet med andra äldre som bosätter sig i en annan kommun, en lagstadgad rätt att i den kommunen ansöka om hjälp i hemmet och särskilt boende m.m. (6 h § socialtjänstlagen). En sådan ansökan skall behandlas som om den enskilde var bosatt i inflyttningsskommunen. Denna åtgärd kan bidra till att

äldre finsktalande får bättre möjligheter att få äldreomsorg på sitt språk om de så önskar.

Under år 1994 till 1996 genomförde Socialstyrelsen tillsammans med finska föreningar i landet ett projekt bl.a. för att förmå de kommuner där många äldre finsktalande är bosatta att organisera äldreomsorgen så att finsktalande äldre kunde få vård och omsorg av finsktalande personal. Av ett trettiotal tillfrågade kommuner med stor andel finsktalande äldre genomförde tre kommuner projekt för att anpassa äldreomsorgen efter de äldre finsktalandes behov, nämligen Ludvika, Borås och Fagersta kommuner. Resultatet av projekten i dessa kommuner har varit positivt och har redovisats i engångstidningen LEMPI, som en del av Socialstyrelsens invandrarprojekt. Projektet ligger väl i linje med minoritetsspråkskonventionens krav när det gäller att erbjuda äldreomsorg för dem som använder ett landsdels- eller minoritetsspråk på det egna språket. Det är mot denna bakgrund otillfredsställande att så få kommuner deltagit i projektet. Tidigare undersökningar från Socialstyrelsen har visat att många kommuner anser att det skulle bli kostsamt att organisera äldreomsorgen så att finsktalande får möjlighet att få vård och omsorg av finsktalande personal. Socialstyrelsen har dock redovisat en annan uppfattning och påpekat att kostnaden för en omorganisering av äldreomsorgen kan kompenseras av att kostnader för anlitande av tolk helt försvinner om kommunerna i stället för enspråkig personal använder personal som både kan svenska och finska. Det har också i vissa fall visat sig att finsktalande äldre har behövt mindre vård och omsorg som en följd av att de har blivit bemötta av personal som behärskar deras eget språk.

I syfte att ge olika exempel på äldreomsorg som tar hänsyn till önskemål från finsktalande äldre avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att inom befintliga ramar kartlägga äldreomsorgen för finsktalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska. Inom ramen för en sådan kartläggning kan också erfarenheter från Socialstyrelsens tidigare projekt tas till vara.

Motioner

I *motion K5 av Paavo Vallius m.fl. (s)* yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorg på finska. Motionärerna anför bl.a. att det vid årsskiftet 1998/99 bodde 37 295 ålderspensionärer med finskt ursprung i Sverige. Av dem bor den största delen utanför de fem kommuner i Norrbotten där regeringen föreslår att kommunen åläggs en skyldighet att erbjuda äldreomsorg bl.a. på finska. Det har visat sig i vissa fall att finsktalande äldre har behövt mindre vård och omsorg som en följd av att de blivit bemötta av personal som talar deras språk. Det ökande antalet sverigefinnar behöver redan i dag en utbyggd finskspråkig service inom äldreomsorgen. Den kommunala självbestämmanderätten och kommunernas ekonomiska svårigheter har lett till försämringar och ökad ojämlikhet när det gäller olika former av finskspråkig samhällsservice. Enligt motionärerna bör därför poängteras att det åvilar kommunerna att tillse att kommunmedborgarna får den omsorg de har rätt att kräva.

I motion K12 av Yvonne Ångström m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rikstäckande åtgärder när det gäller äldreomsorg (*yrkande 2 delvis*). Motionärerna anför att det är oroande att propositionen inte tar upp de rikstäckande åtgärder gällande äldreomsorg som behandlades i Minoritetsspråkskommitténs utredning. Förslagen bör tas upp till förnyad bedömning och kostnadsberäkning.

I motion K353 av Siv Holma och Stig Eriksson (båda v) från den allmänna motionstiden yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om äldreomsorgen (*yrkande 6*). Motionärerna anför bl.a. att alla äldre människor som tillhör någon av de nationella minoriteterna behöver ges möjlighet att få äldreomsorg med personal som kan deras modersmål där så är praktiskt möjligt. Staten bör stödja initiativ med direktiv och riktade resurser för att starta försöksverksamhet för minoriteter i områden utanför de särskilt angivna förvaltningsområdena. Exempel på sådana områden är Krokoms, Storumans och Strömsunds kommuner. Beträffande romer, sverigefinnar och judar anför motionärerna att det är positivt med försöksverksamhet där det kan finnas ett behov och där det är praktiskt genomförbart.

Tidigare behandling m.m.

Frågor om äldre invandrare har behandlats av utskottet vid flera tillfällen. I *betänkande 1997/98:SoU24 Nationell handlingsplan för äldrepolitiken* betonade utskottet i samband med behandlingen av frågan om personalförsörjning inom äldreomsorgen att det är angeläget att uppmärksamma att alltför av våra äldre har annat modersmål än svenska och att flerspråkighet därför bör ses som en merit. Vidare anförde utskottet att kulturkompetens bör kunna ingå i utbildningar och fortbildning. I *betänkande 1998/99:SoU7 Äldrepolitiken* påtalade utskottet bl.a. att i direktiven för Äldreberedningen nämns det ökande antalet äldre med utländsk bakgrund och att beredningen bör beakta de konsekvenser detta kan medföra. Utskottet anförde vidare att Bemötandeutredningen gett rekommendationer om hur kommunerna kan arbeta aktivt med dessa frågor genom uppsökande verksamhet och kartläggning av behoven och att tillgång till vård och omsorg på hemspråket måste utvecklas. Sammanfattningsvis konstaterade utskottet att det pågår ett aktivt utvecklingsarbete inom området och att något tillkännagivande inte behövdes med anledning av de aktuella motionerna.

Äldreberedningen skall ha slutfört sitt arbete senast den 1 maj 2003.

Riksdagen fattade under föregående riksmöte beslut om medel för försöksverksamheter med uppsökande verksamhet bland äldre (*prop. 1998/99:1, bet. 1998/99:SoU1, rskr. 1998/99:104*).

Minoritetsspråkskommittén föreslog i betänkandet *Steg mot en minoritetspolitik* Europarådets konvention om historiska minoritetsspråk (SOU 1997:192) att samisktalande respektive finsktalande äldre i de kommuner där det finns tillräckligt många äldre som använder samiska respektive finska skall ges en lagfäst rätt att få hela eller delar av den äldreomsorg som erbjuds i kommu-

nera av personal som behärskar dessa språk. Innan ett lagförslag utarbetades med denna innebörd borde dock enligt kommittén en översyn göras av i vilka kommuner det finns tillräckligt många äldre som använder samiska respektive finska och som är i behov av äldreomsorg samt vilka resurser som finns i dessa kommuner när det gäller personal som behärskar dessa språk.

Socialutskottets bedömning

Utskottet delar inställningen i motionerna om vikten av att de äldre som så önskar bör erbjudas vård och omsorg av personal som talar deras modersmål. Äldre är ofta de starkaste språkbärarna och även bärare av kultur och traditioner. Inom äldreomsorgen har det vidare visat sig att äldre kan förlora kunskaperna i det sist inlärd språket men behålla kunskaperna i det först inlärd språket. Detta talar för att äldreomsorg i möjligaste mån bör erbjudas på de äldres modersmål.

Kommunerna skall kunna erbjuda alla medborgare en god äldrevård. Detta kan i vissa fall innebära att vården – för att den skall nå önskat resultat – bör ske på det modersmål som individen i fråga talar. Det finns dock vissa svårigheter med att erbjuda alla äldre som så önskar vård på deras modersmål. Dels saknas det ofta tvåspråkig personal, dels kan det innebära stora kostnader när det gäller mindre grupper.

Enligt utskottets uppfattning är regeringens förslag att varje kommun i de s.k. förvaltningsområdena skall erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar samiska, finska respektive meänkieli väl avvägt. Utskottet vill dock understryka att det även i kommuner utanför förvaltningsområdena kan finnas behov av särskilda insatser för äldre som har annat modersmål än svenska. I detta sammanhang vill utskottet också erinra om att regeringen i budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) föreslagit att 90 miljoner kronor anslås som ett särskilt stimulansbidrag för försöksverksamheter i kommuner och landsting som syftar till utveckling och nytänkande inom vård-, omsorgs- och serviceverksamheter för äldre. Regeringen fattade under våren 1999 beslut om försöksverksamheter med bl.a. uppsökande verksamhet.

Vad särskilt gäller den finskspråkiga minoriteten kan konstateras att den är den största minoriteten i Sverige. Som regeringen anför bor sverigefinnarna relativt koncentrerat till vissa orter i landet och utgör ett sådant antal att det borde finnas goda möjligheter att erbjuda äldreomsorg på finska till en inte alltför stor kostnad. Dessutom är situationen sådan att det inom en kort tid kan förväntas finnas ett stort antal äldre finstalande som är i behov av äldreomsorg. Utskottet ser därför positivt på att regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga äldreomsorgen för finstalande i kommuner med ett stort antal äldre som använder finska.

Sammanfattningsvis instämmer utskottet sålunda till stor del i vad motionärerna anför. Utskottet anser med hänsyn till vad ovan anförts dock inte att något tillkännagivande bör föreslås. Motionerna K5 (s), K12 (fp) yrkande 2 delvis och K353 (v) yrkande 6 bör därför avstyrkas i den mån de inte anses tillgodosedda med det anförda.

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Chatrine Påls-son (kd), Leif Carlson (m), Hans Karlsson (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Elisebeht Markström (s), Rolf Olsson (v), Lars Gus-tafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kenneth Johansson (c) och Kerstin Heinemann (fp).

Till konstitutionsutskottet	1
Socialutskottet	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Regionala åtgärder – äldreomsorg	2
Propositionen	2
Rikstäckande åtgärder – äldreomsorg	3
Propositionen	3
Motioner	4
Tidigare behandling m.m.	5
Socialutskottets bedömning	6